

Kielemme käytäntö

Infinitiivin objektia koskevien sääntöjen soveltamisesta

Setälän Suomen kielen lauseopin 13:n painoksen ilmestymiseen (1952) asti oli kaikkien kielioppiemme objekti-säännöissä aukko, joka aiheutti sen, että säännöt olivat ristiriidassa kielenkäytön kanssa. Tätä seikkaa käsittelin kirjoituksessani »Infinitiivin objektista. Suomen objekti-sääntöjen tarkistusta» (Vir. 1950 ss. 468—474), jossa tein ehdotuksen epäkohdan korjaamiseksi. Ehdotin päätteettömän akkusatiivin käyttöä koskeviin sääntöihin lisättäväksi uuden kohdan: »Päätteetöntä (nominatiivin kaltaista) yks. akkusatiivia käytetään, jos objekti kuuluu infinitiiviin, joka välittömästi tai välillisesti riippuu sellaisesta substantiivista, joka ei muodosta lauseen predikaatin kanssa läheisesti yhteenkuuluvaa kokonaisuutta.» Siihen objektin totaalisuutta ja partiaalisuutta koskevien sääntöjen kohtaan, jossa sanotaan, että objekti käsitetään partiaaliseksi, jos lause on kieltävä, ehdotin lisättäväksi seuraavan huomau-

tuksen: »Substantiivista riippuvan infinitiivin objektin muotoon ei lauseen kieltävyys kuitenkaan vaikuta, ellei tämä substantiivi muodosta lauseen predikaatin kanssa läheisesti yhteenkuuluvaa kokonaisuutta.» Nä-mä ehdotukset on otettu huomioon Setälän lauseopin 13. painoksessa (§ 26 II e ja § 28 b Muist.); jälkimmäinen niistä on kuitenkin puettu ylimalkaisempaan muotoon: »Eräissä tapauksissa objekti on niin etäisessä suhteessa kieltävässä muodossa olevaan verbiin, että totaalista objektia esiintyy.»

Dosentti Eeva Lindén on kirjoituksessaan »Infinitiivin objektista. Uuden objekti-säännön soveltamisesta» (Vir. 1956 ss. 414—420) kiinnittänyt huomiota niihin vaikeuksiin, joita on päätteellisen ja päätteettömän akkusatiivin käyttöä koskevan uuden säännön soveltamisessa. Olen hyvin selvillä siitä, ettei tämä sääntö normatiivisena sääntönä ole suinkaan ihan-teellinen; se on hieman monimutkai-

nen, ja sen soveltaminen on usein tulkinnanvaraista. Lindén on siis oikealla asialla koettaessaan löytää »käyttökelpoisia tuntomerkkejä, joiden avulla kävisi päättelemisen, min-käläisissä lauseissa infinitiivin pääsanana olevaa substantiivia voidaan pitää niin irrallisena, ettei siihen kuuluva kokonaisobjekti ole yleisten objektisääntöjen alainen». On kuitenkin syytä tutkia hänen esittamiensä tuntomerkkien käyttökelpoisuutta.

Haluan tähdentää sitä jo mainitusta kirjoituksestani ilmenevää tosiasiata, että vain käytännölliset syyt (so. siihenastisten objektisääntöjen rakenne) saivat minut muodostamaan kaksi uutta sääntöä. Molemmissa on näet kysymys samasta ilmiöstä: substantiivi ja sen attribuuttina oleva infinitiivi määritteinen voivat muodostaa sellaisen itsenäisen, irrallisen sanaryhmän, jonka ulkopuolella olevat tekijät eivät vaikuta infinitiivin objektin muotoon. Tällainen sanaryhmä on esim. *yritys saada kysymys rahareformista lopullisesti ratkaistuksi*, ellei substantiivi *yritys* muodosta lauseen predikaatin kanssa läheisesti yhteenkuuluvaa kokonaisuutta. Sanaryhmän ydin on substantiivi *yritys*, jonka muoto vaihtelee kuvastaen sanaryhmän suhdetta lauseen muihin osiin. Sen sijaan *saada*-infinitiivin objekti *kysymys* on aina samassa muodossa riippumatta lauseen predikaatin laadusta: *Olemme maininneet Snellmanin yrityksen saada kysymys rahareformista lopullisesti ratkaistuksi* ~ *Mainittakoon S:n yritys saada kysymys r. l. r.* ~ *Emme ole maininneet S:n yritystä saada kysymys r. l. r.* Sanaryhmä, jonka ytimenä sana *yritys* on, sisältää itsenäisen positiivisen ajatuksen, eikä kiellon vaikutus ulotu *saada*-infinitiiviin eikä myöskään sen objektiin. Jos taas substantiivi muodostaa lauseen predikaatin kanssa läheisesti yhteenkuuluvan kokonaisuuden, esim. *osoittaa halua*, kuuluu infinitiivi yhteisesti molempiin ja infinitiivin objekti nou-

dattaa kaikissa suhteissa »yleisiä objektisääntöjä», so. sen muoto riippuu myös lauseen predikaatin laadusta: *Muukalaispassilla elävät suomalaiset ovat entistä laajemmassa mitassa osoittaneet halua saada jälleen suomalaisen passin* ~ *On osoitettu halua saada passia* ~ *He eivät ole osoittaneet halua saada passia*. Kiellon vaikutus ulottuu tässä myös infinitiiviin ja sen objektiin.

Tarkastellessaan kirjoitukseni sisältämää esimerkkiaineistoa Lindén koettaa löytää säännön soveltamista helpottavan tuntomerkkin tutkimalla, missä suhteessa infinitiivin pääsanana oleva substantiivi on lauseen subjektiin. Tällä tavoin hän tulee siihen tulokseen, että päätteettömän akkusatiivin käyttöä olisi supistettava minun esittämäni verraten; hän suosittelee päätteellistä yks. akkusatiivia moniin sellaisiin tapauksiin, joissa minun käsitykseni mukaan on kyseessä irrallinen sanaryhmä ja infinitiivin objektin muoto siis riippumaton lauseen predikaatin laadusta. Seuraavassa tarkastelen niitä tapauksia, joissa välillämme on tällainen erimielisyys.

Lindén on sitä mieltä, että infinitiivin objektin pitäisi mukautua yleisiin objektisääntöihin mm. aina silloin, kun infinitiivin pääsanana on verbaalishubstantiivi, jolla on lauseen predikaatin kanssa yhteinen subjektipersoonaa. Minä taas olen lukenut osan tähän ryhmään kuuluvista tapauksista niihin, joissa on kyseessä irrallinen sanaryhmä ja joissa kokonaisobjekti on predikaatin laadusta riippumatta päätteettömässä akkusatiivissa. Tarkastelemme nyt niitä Lindénin käsittelemiä lauseita, joiden suhteen mielipiteemme käyvät tällä tavoin eri suuntiin, kokeilemalla, vaikuttaako lauseen kieltäväksi muuttaminen objektin muotoon. Jos korva tällöin vaatii partitiiviobjektia, niin siitä voidaan päätellä, että objekti seuraa yleisiä objektisääntöjä (myös päätteellisen ja päätteettömän akku-

satiivin käytössä), jos taas lauseen muuttaminen kieltäväksi ei aiheuta objektin sijan muuttumista partitiiviksi, niin silloin on kyseessä irrallinen sanaryhmä ja objektin tulee olla lauseen predikaatin laadusta riippumatta päätteettömässä akkusatiivissa. Näyttää näet olevan niin, että kielikorvan avulla on näissä tapauksissa helpompi suorittaa valinta akkusatiivi- ja partitiiviobjektin välillä kuin päätteellisen ja päätteettömän akkusatiivin välillä. Siksi tämä menettely helpottaa säännön soveltamista. On tosin tapauksia, joissa tämän keinon käyttäminen on vaikeata, koska on hankala muodostaa luontevaa kieltävää lausetta, mutta useimmiten tästä menettelystä on apua.

Seuraavassa esitän tähän ryhmään kuuluvat Lindénin esimerkkilauseet alkuperäisessä asussaan ja kunkin jälkeen sulkeissa siihen verrattavan kieltävän lauseen: *Hän vahvistui nyt päätöksessään ottaa A a p p o kasvatikseen* (vrt.: ei vahvistunut päätöksessään ottaa A a p p o k.); *Hän vahvistui yhä päätöksessään ottaa kerta kaikkiaan v a s t u u kannettavakseen* (ei vielä vahvistunut päätöksessään ottaa v a s t u u k.); *Runoilija kertoo loistavasta yrityksestään muuntaa taiteeksi r u u m i i l l i n e n »v ä h e m m y y s k o m p l e k s i»* (ei kerro yrityksestään muuntaa taiteeksi v ä h e m m y y s k o m p l e k s i); *Hän epäonnistui yrityksissään kääntää valheeksi s e l v ä t o t u u s* (ei onnistunut yrityksissään kääntää valheeksi t o t u u s); *Hallituksen epäonnistuttua yrityksessään saada viime hetkessä metallilakon a l k a m i n e n siirretyksi* — — (ei onnistunut yrityksessään saada lakon a l k a m i n e n siirretyksi); *Charlottekin oli tuonut mukanaan — — vastustamattoman halun herättää t ä m ä m e n n e i s y y s jälleen henkiin ja »omituksella» tavalla yhdistää nykyisyys siihen* (ei ollut tuonut mukanaan vastustamatonta haluaan herättää m e n n e i s y y s henkiin ja yhdistää n y k y i s y y s

siihen); *Joe Louis on lopullisesti luopunut suunnitelmista palata nyrkkeilykehään kilpailumielessä ja yrittää vallata takaisin raskaan sarjan m a a i l m a n m e s t a r r u u s* (ei ole luopunut suunnitelmista yrittää vallata m a a i l m a n m e s t a r u u s).

Kaikissa näissä tapauksissa oli koikesta tuloksena, että kyseessä on tarkoitettu irrallinen sanaryhmä ja että esimerkeissä oleva päätteeton akkusatiivi on hyväksyttävä. Seuraavassakin olisi mielestäni päätteeton akkusatiivi paikallaan: *Prof. Auguste Piccard, joka neljä vuotta sitten epäonnistui yrityksessään saavuttaa uuden syvyysennätyksen* (mieluummin: *u u s i s y v y y s e n n ä t y s*) *sukeltamisessa, valmistelee nyt* — — (vrt.: ei onnistunut yrityksessään saavuttaa u u s i e n n ä t y s).

Mukautumista yleisiin objektisääntöihin pitää Lindénin asianmukaisena edelleen lauseissa, joissa infinitiivin pääsanana on subjektiin viittaavalla omistusliiteellä varustettu abstraktinen substantiivi. Ainoa tähän kuuluva esimerkki on seuraava: *Apupappi pääsi kiertämään verkkoonsa esimiehensä tyttären ja toteuttamaan ikivanhan maanlavan mukaisen oikeutensa saada t ä m ä niinkuin isä Jaakoppi sai Laabanin tyttären* (vrt.: ei päässyt toteuttamaan maanlavan mukaista oikeuttaan saada t ä m ä). Tässäkin on mielestäni päätteeton akkusatiivi paikallaan.

Sellaisissakaan tapauksissa, joissa »datiiviadverbiaalin yhteydessä objekti määräyksineen esiintyy irrallisen substantiivirakenteen tapaan», Lindénin mielestä ei ole riittävää aihetta jättää infinitiivin objektia riippumattomaksi yleisistä objektisäännöistä. Tutkimme tähän kuuluvia esimerkkejä äskeiseen tapaan: *Jumala antoi hänelle alkamisen rauhan, onnen saada ottaa t u o k a i k k i vastaan jonkinlaisena etumaksuna* (vrt.: ei antanut hänelle onnea saada ottaa t u o k a i k k i [tuota kaikkea?] vastaan etumaksuna); *se on suonut Toivo Pek-*

kasen kaltaiselle kirjailijalle mielenkiintoisen tehtävän saattaa psykologisen tarkastelun alaiseksi eräs ajankohtaisesti kiinnostava vaihe ihmiselämästä (ei ole suonut kirjailijalle mielenkiintoista tehtävää saattaa tarkastelun alaiseksi kiinnostava vaihe ihmiselämästä). Seuraava esimerkki on jo alkuperäisessä asussaan kieltävä: *vaikka vanhemmalle sukupolvelle ei myönnetäkään mitään jumalallista oikeutta valjastaa kasvatettavana oleva sukupolvi vetämään niitä vankkureita* — —. Vaikka lause olisi myöntäväkin, ei siinä edes yleisten objektiivisääntöjen mukaan voisi tulla päätteellinen akkusatiivi kysymykseen, koska predikaatti on passiivissa.

Kaikkia tämänkään ryhmän esimerkkejä ei siis voida Lindénin ehdottamaan tapaan viedä yleisten objektiivisääntöjen alaisuuteen, mihin sen sijaan minunkin mielestäni kuuluvat seuraavat hänen vertauksen vuoksi mainitsemansa esimerkit: *talonpojat olivat* — — *antaneet ruhtinaiden joukoille tarpeeksi aikaa yhtyä ja piirittää voreen* (vrt.: eivät olleet antaneet joukoille tarpeeksi aikaa piirittää vortaa); *se* — — *antaa jokaiselle ihmiselle mahdollisuuden löytää omantiensä* (ei anna ihmiselle mahdollisuutta löytää omaa tietänsä). Näihin rinnastettavissa on lause *Minä annoin heille käskyn ottaa varkaan kiinni* (en antanut heille käskyä ottaa varasta kiinni). Lauseeseen (*Kirjailija*) *A. suo meille ilon nähdä elämä (n) satuna*, joka on esitetty näytteenä säännön soveltamisen vaikeudesta, suosittelee Lindén yleisten objektiivisääntöjen mukaista päätteellistä akkusatiivia. Yhtyisin tähän suo-

situkseen, sillä kieltäväksi muutettuna lause korvani mukaan kuuluisi: *A. ei suo meille iloa nähdä elämä satuna*.

Edellä suoritettu tarkastelu on mielestäni osoittanut, että ne tunto-merkit, joita Lindén on tarjonnut infinitiivin objektia koskevien sääntöjen soveltamista helpottamaan, tuskin ovat tähän tarkoitukseen käyttökelpoisia. On kyllä mahdollista, että joku toinen voisi edellä esittelemääni koetta soveltaessaan tulla jonkin yksityisen esimerkin kohdalla toiseen tulokseen kuin minä, mutta useimpien kohdalla tulkintani kuitenkin lienee kiistaton. Jos nyt seurattaisiin Lindénin ehdottamaa periaatetta, jouduttaisiin monessa tapauksessa sellaiseen ristiriitaan, että predikaatin kieltävyys ei vaikuttaisi infinitiivin objektin muotoon, mutta samalla siihen kuitenkin vaikuttaisi se, onko predikaatti passiivimuoto tai imperatiivin 1. tai 2. persoonan muoto vai ei. Päätteellisen ja päätteettömän akkusatiivin käyttöä koskevaa uutta sääntöä ja sen soveltamista ei voida tutkia irrallisena ilmiönä, vaan samalla on pidettävä silmällä akkusatiivi- ja partitiiviobjektin käyttöä koskevaa rinnakkaista sääntöä. Molemmat kuuluvat saman ilmiön piiriin. Edellä olen puolestani esittänyt tavan, jolla näiden sääntöjen soveltamista voidaan ainakin jonkin verran helpottaa. Myönnän kyllä, ettei tämäkään keino poista kaikkea tulkinanvaraisuutta. Täytynee ainakin toistaiseksi tyytyä siihen, että on sellaisiakin tapauksia, joissa infinitiivin objekti voi olla yhtä hyvin päätteellisessä kuin päätteettömässäkin akkusatiivissa.

OSMO IKOLA